

© Grøndahl og Dreyers Forlag AS

Alle henvendelser om rettigheter
stiles til:

Grøndahl og Dreyers Forlag AS
Akersgt. 41, Postboks 465 Sentrum,
N-0105 Oslo

Grafisk formgivning for serien
Norske essayister: Ola Schjerve
Sats: Hamar Maskinsetteri
Typografi: Goudy Old Style 10/12
Papir: 100 g Munken Book Cream
Trykk og innbinding: AiT Enger AS, Otta 1997

ISBN 82-504-2465-4

Utgitt med støtte fra
Norsk Kulturfond

Redaksjon for serien *Norske essayister*:
Helge Nordahl, Øistein Parmann,
Bernt Vestre, Asbjørn Aarnes

FREDRIK PAASCHE

Norge

I «Norge – broderland», 1942

Vårt norske folks tale – den tidligste vi kan høre – kommer fra eldgamle gårdsnavn, sammensatt med ordet *-vin*, som betyr en ryddet eng. Gården kunde hete *Fagrvin* eller enda staseligere: *Gullvin*. Eller den bar navn som *Gladvin* og *Leikvin*.

Alt dette er navn som forteller om bønders stolthet og glede ved den jord som var deres.

Over gården reiste sig kanskje et fjell. Morgen og kveld slo solen gnister av toppen. Så fikk fjellet hete *Glodafeykir*: «Han som lar glør fyke.» Navnet er i virkeligheten et lite dikt. Og det er så gammelt at nordmenn kunde ta det med til Island. Både der og i Norge steg *Glodafeykir* mot himmelen.

Efter stedsnavnene begynner versene å vidne, Eddavers og andre vers. Norge stiger frem av denne diktningen, stundom i strålende sol, oftere i uvær. Det er et stort land, det når fra Viken der ekeskogen står tett, til Hålogaland, der det lyser av snøfjell langt ut på havet.

Dit ut går skutene; og skalden er ombord. Ingen ferd gir ham sterkere inntrykk enn ferden over levende, lunefull sjø – over «Duva», den duvende, dukkende bølge. Den blir skalden kjær, den får mange navn. Den er *Kolga*, den svarte. Men bølgen er *Himinglæva* også: hun med gjenskinn av himmelen. Det kan være rød himmel; da blir skumbølgen *Blodughadda*: hun med det blodige hår.

Gang på gang speiler diktningen vårt folks tidlige sjømannsliv. Det er stas når seil som er heist til topps, begynner «å småprate med skipstauene», det er stas når vinden fyller seilene og røde stavner stormer ut på «den brusende marken der hvalen går». Eller skalden oplever kysten: «Alle de høie, hellende fjell langs hele Norge smilte mig i møte.»

I landet med de høie fjell og dype daler er det fattig mange steder. Men man klager ikke så sant man har et hjem og slipper å tigge:

Bu er bedre
om aldri så smått,

en er herre i egen heim;
med to geiter
og tausurret tak –
det er alltid bedre enn bønngang.

Det er et vers om norske vilkår: man må binde taket fast i stormen. Det er et vers om norsk fattigdom, men om frihetskjensle også: med to geiter, det er alltid bedre enn å be.

Langsamt vokser frihetskjenslen til å omfatte landet. Fremmede skal ikke herske her. Man samler sig om kongen; han kaller på Håløyger nordfra og på Holmryger lengst i sør, og de følger ham til forsvarskampen mot «ø-danernes» hær. Og bøndene godtar kongens kristendom, de setter inn i sin lov: «Det er det første i loven vår at vi skal bøie oss mot øst og be til den hellige Krist om godt år og om fred, og at vi må få ha vårt land bygget og vår konge lykkelig. Være *han* vår venn og *vi* hans, men Gud være venn til oss alle!»

Sagaen forteller om den landflyktige konge at han lenges hjem til sitt land. Da kong Olav søkte sig tilbake til Norge og fra Jämtland kom inn i Trøndelagen, merket hans menn at han blev underlig stille, han holdt sig skilt fra dem. De vilde vite grunnen til det, og han sa: «Da jeg red gjennom marken her og kunde se mot vest ut over Norge, da rant det mig i hug at i dette landet har jeg mang en dag vært lykkelig.»

Norge får i Olav sin helgenkonge og gir ham videre til Norden. Over St. Olavs grav reiser sig domkirken i Nidaros. Og bygdekirkene av tre eller sten reiser sig, gjerne der det på forhånd er høit; de står som skutt op av landets jord, synlige langsveisfra; gjennom hundrer av år blir de et mål for blick og tanker.

Forkynnelsen der inne stiller krav til menneskene: «Gi trælen fri! skap likhet for loven! hold fred med hverandre!» Det tok tid med dette. Ofte blev freden i landet ødelagt av konger som sloss med hverandre om makten. Men man gjorde sine erfaringer – man *led* sig tilbake til fred og fornuft. Da alt det onde var overstått, på 1200-tallet, skrev en av kirkens menn i Norge disse minneverdige ord: «Om det kommer uår i folket, da er det verre enn uår i landet. Et land kan hjelpes om det står vel til i grannelandene og kyndige menn ordner med tilførselen derfra. Men om det blir uår i folket, i landets seder, da følges det av de aller største skader, for ingen kan kjøpe fra andre land seder eller mannevett, om *det* ødelegges eller spilles som før fantes i landet.»

Man samler sig på ny om kongen, Håkon Håkonsson, Sverres ætling. Han gir lov som gjør

den norske rettsstat sterkere, rettssikkerheten større. Og en ny konge, Håkons sønn, gir alle landets fylker en felles lov, den eldste landslov i Norden. Han vil den skal være human, han gir den med tanke på to kristne slagord: rettferdighet og barmhjertighet. Kongen sier til dommeren: «Når du dømmer i en stor sak, da skal du gjøre som Gud gjorde da han dømte våre første foreldre, Adam og Eva. Da tilkalte Gud alle sine fire døtre, ikke bare de to som heter Sannhet og Rett, men også de to som heter Miskunn og Fred.»

Norges konge dengang var herre over et «Norgesvelde» som nådde så langt som norsk tunge taltes, d. v. s. over havet i vest til Shetland og Orknøene og til Færøene, Island og Grønland. Og i stor monn var landets skibsflåte garantien for landets velmakt. Men flåten blev mindre etter hvert. Mere og mere blev det fremmede skuter, Hanseaterflåten, som kom med varer og reiste med varer.

Så en sommer blev landet rammet av «Svartedøden», pesten. Da sloknet mange av Norges gamle høvdingslekter og andre blev utarmet. Som et folkefattig land, med få til å hevde rikets rett, gled Norge inn i Kalmarunionen og kom – som Sverige – under fremmede fogders styre. Man var fullt klar over rikets skade. Man klaget til kongen, som ikke lenger fantes i landet. Og man svor over utlendingene, en erkebiskop, «verdig fader i Gud», svor så det lynte omkring ham, at han vilde vise «hvordan en nordmann skulde fare med en holstener». Erkebiskopen holdt sig til Sverige: «Norge og Sverige har fra alder og evighet vært sammen i god forståelse og kjærlighet; og Gud har landfast sammenføiet disse to riker, mere enn fire til fem hundre mil, det ene med det andre.»

Det blev ikke Sverige, det blev Danmark, Norge blev et lydrike under Danmark. Men de danske lensherrer som kom til vårt land, kom ikke dit med fremmed lov og rett, vår gamle landslov blev stående ved makt, og bondefriheten blev berget for landet. Så beholdt vårt folk en forestilling om at det ennu hadde et rike.

At ikke alt var som det skulde, det måtte jo merkes allikevel. Med de danske styresmenn og prester, den danske bibel og den danske salmebok kom det danske skriftsprog til landet og fortregnte vårt eget skriftsprog. Vår studerende ungdom måtte søke sig til København, i Norge fantes det ikke noe universitet. Vårt land fostret i dansketiden fellesmonarkiets største litterære begavelse; Ludvig Holberg var nordmann. Men Norge kunde ikke på noen vis by ham det miljø og de vilkår han behøvde; bare Danmark kunde det.

Men nordmennene var stolte av sin store landsmann, han styrket deres selvfølelse i en tid som også av andre grunner gav norsk selvfølelse vekst. Folketallet og dyktigheten var vokst i

Norge, de hvite seil blev flere og flere, skibsfart og handel fikk en ny blomstringstid. Og man hadde gjort en opdagelse. Den het: det *gamle* Norge, kongesagaens frie Norge. Kongesagaen – Snorre Sturlasons verk – inspirerte dikterne og gav styrke til kravene om at Norges stilling i felles-monarkiet skulde bli en annen og selvstendigere: Norge var et rike, et gammelt rike med sin egen historie, og hadde rett til egne institusjoner.

Krig skilte Norge fra Danmark. Og på Eidsvoll, i 1814, blev det høitidelig forkynt: «Reist er innen Norges enemerker Norges gamle kongestol, som Adelstener og Sverrer beklædte.»

Noen uker senere kom den siste krig som er ført mellom nordiske folk, den førtes i Norge mellom svensker og nordmenn. Det som dengang hendte til slutt, har Bjørnstjerne Bjørnson uttrykt slik i vår norske fedrelandssang:

Fienden sine våpen kastet,
op visiret for;
vi med undren mot ham hastet –
ti han var vår bror.

Men enda det nu het «brødrefolkene», blev 1800-tallets Norge et uromoment i Norden. Man forstår det kanskje best om man ser det i vid sammenheng.

Gjennem hundrer av år hadde folket ført en provinstilværelse. Nu gjaldt det å forvise sig om at man hadde retten til selvstendig liv. Og nasjonalkjenslen fikk noe søkende, villende, noe febervarmt ved sig. Med håp til fremtiden slo man fast at det norske sprog ennu levde i Norge, det var å finne rundt omkring, det levde i bygdemålene, «dette lydhav» – sier Henrik Wergeland – «hvis storhet og dybde fedrenelandets ånder kjenne og hvorhenover de fare og til hvis dybe klang de lytte med rørelse og fryd».

En av «fedrenelandets ånder», bondegutten Ivar Aasen, lyttet ut av bygdemålene enheten imellem dem og skapte «landsmålet», det nynorske skriftsprog. Andre lot bygdemålene «overrisle» og fornorske det danske skriftsprog i landet. Og alle møttes i gleden over nye nasjonale opdagelser: folkevisene og folkemelodiene, sagnene og eventyrene som bygdene trofast hadde bevart.

Ny kraft føide nye verdier til arven fra gamle dager. Wergeland og Welhaven kom, og Ibsen, Bjørnson, Vinje, Grieg – og siden den ene efter den andre av dem som har hevet norsk litteratur, norsk musikk og bildende kunst til høi rang. – Den meget omtalte norskhet hadde

fått et klart og rikt innhold og gav tryggere tro på at nasjonens selvstendighet hadde sin livsens rett.

Hele tiden vedblev saganatten å senke «drømme på vår jord»; fra den fjerne, frie fortid lød den sterke nasjonale appell. Og appellen blev hørt av flere og flere; norske lærere – nu i folkeoplysningens århundre – gav den videre til barna i skolen, den nådde de brede lag i folket. «Og det var Olav Tryggvason, stævnet over Nordsjø fram»: optrin efter optrin av kongesagaen og moderne sagadiktning blev levende for norsk ungdom, fortiden gav syner og fremtidstro.

Vi talte i unionstiden om å vinne jevnbyrdighet med Sverige og førte i den anledning en god del prosedyre. Men innerst inne var det jevnbyrdighet med sig selv man vilde, med kongesagaens frie Norge. «Olav Håkonsson!» var det noen som ropte, da for første gang på 600 år en kongesønn blev sett på sin fars arm i Norge og skulde bli hos oss. «Olav Håkonsson!» kom det spontant og som til forklaring på alt.

Fortiden hørtes, ikke bare under de store avgjørelser, men dag efter dag:

Det ligger et land mot den evige sne.

I revnene kun er der vårliv å se.

Men havet går til med historiedøn,
og elsket er landet som mor av søn.

Hun tok oss ved hånden, dengang vi var små,
og gav oss sin saga med billeder på –

Eller fortiden var å se rundt omkring oss – som «askegrå bauta» og «stensatte hauger», som Håkons hall og Olavs kirke. Hvor meget det kan virke på en dikters sinn, det vet enhver som kjenner Sigrid Undsets fortelling om Kristin Lavransdatters opplevelse av Olavs kirke i Nidaros. Det skal mindre til. Det hører til den norske «fattigdommens betydelse» at vi ikke hadde råd til å rive ned alle våre gamle trekirker, «stavkirkene» fra middelalderen. Nu taler deres skjønnhet til oss. Og en liten grå stue oppe i høi li kan få en til å synes at «her begynte jeg for 1000 år siden».

Det skyldes gamle dagers tale at det heter Oslo nu, og ikke Kristiania, at det heter Vestfold fylke og ikke Jarlsberg og Larvigs amt. – For fremmede er det ikke så lett å forstå disse navneskiftene; de kan gi inntrykk av at vi har opholdt oss ved utvendigheter. Men kanskje har

de sin betydning, ikke minst i disse dager. Vestfold, Oslo – det gir folket en kjensle av dets dype rot i landet. Her er grunnen ryddet og bygget av oss; og folk av fremmed rase har ingen rett til den.

Men alt som er gammel form vilde bare være utvendigheter, om ikke folket kunde fylle formen med nytt og sterkt liv. Kanskje tør det sies at folket har kunnet det. I de siste hundre år har vi ikke bare stilt diktere og kunstnere, men også lagt kraft i vårt arbeidsliv og øket dets omfang. Bøndene har ryddet nytt land og lært sig nytt om gårdens stell. Store industrier er bygget op; som i gammel tid har norske fangstfolk lagt ut på Ishavet; og på alle verdens hav ferdes våre sjømenn.

Reformer i samfundslivet har nærmet folkeklassene til hverandre. Det var engang Henrik Wergelands drøm at «almenånd skal gripe det hele folk, hvem Gud odlede land og hav fra Lindesnes, fjernt bak hvilket eken suser i sin fylde – og til Nordkapp, der multene krype til stranden, forfulgte av sneen.» Man har søkt, i det folkestyrte Norge, å virkeliggjøre drømmen. Landet var ikke så rikt, og samfundsreformene kostet en del, iblandt gikk det ut over andre viktige interesser, ikke godt nok forstod vi at vi var truet av fremmed makt. Men det byggende samfundsarbeide som blev utført, var ikke spilt. Det har gitt alle klasser en følelse av hvad fedreland og frihet og rett er verdt. Nu vet vi det, alle.

Bonden som trofast strevde med sin jord, fedrenes jord, hadde tidlig lett for å forstå sangen om det furede, værbitte land, fedrenes land; han lærte sig også at bondens bygd – med sitt norske sprog og sine folkelige minner – hadde noe å si for hele nasjonens kulturliv. For arbeideren stod det internasjonale høit; fedrelandet hadde – inntil videre – lett for å bli «overklassens land». Med bedrede kår og økende makt kom arbeideren efter hvert til en annen mening om landet; han begynte å føle sig som arvtager til riket og til alt som det i sin lange historie hadde skapt av god kultur. En norsk arbeider som i sin korte ferietid kom ut i stort og vakkert landskap eller stod foran et givende historisk minne, har sikkert følt så varmt for landet som mang en ordrik patriot. Og i disse dager betyr hans land mere for ham enn noen gang.

Hvem er han? Hvem er vi norske? Å skildre et folk faller vanskelig, et folk er så mange og så meget.

Ifjor en gang hørte jeg et foredrag som en svensk videnskapsmann holdt om Norge. Han sa til slutt: «Og nu skulde jeg gi en karakteristikk av det norske folk. Men jeg lar det være. Hvorledes skal man kunne karakterisere et folk på 3 millioner individualister?» Dermed sa

han nu allikevel en del om nordmennene; han sa omtrent det samme som svenskene har sagt i 700 år med ordet «baggar». I det ordet ligger vel at grannene i vest er enwise og holder på sitt, enhver på sitt.

I nyere tid har mange nordmenn hatt adskillig å si på individualismen i Norge. Det heter, og kanskje med god grunn, at den fører med sig forhåndstillit til egen innsikt, slik at man tar sitt standpunkt uten å besværes av altfor plagsom ettertanke; man følger sin sterke kjensle, og man vil ha rett. Med det selvtillitsfulle skal en farlig optimisme slå følge: «Å, det er ikke så nøie, det går vel!» En kjent norsk universitetslærer talte under den forrige verdenskrig om «slendrianfolket» mellom nasjonene. Det klages ofte over manglende evne til organisasjon.

Men det har også vist sig at «slendrianfolket» kan ta samlede tak, om nøden krever det, ikke å tale om at svært mange i det norske folk tar tunge tak hver eneste dag – på land og sjø. Og i nasjonen, hvor så mange vil ha rett og hvor kjenslen er sterk, der blir spørsmålet om rett og urett et viktig spørsmål, det holdes levende og behøver ikke alltid å splitte; «rett» kan bli et samlende slagord, ikke mindre enn ordet frihet. Om et folks innerste trang kan måles på dets idealer, da sier det vel en del at nordmennene har sett et ideal i Henrik Wergeland, som arbeidet for den fattiges og forsømtes rett, og i Fridtjof Nansen, mannen som blev drevet av «opdagelsenes uro» og drevet til et enda større verk av uroen for medmennesker i nød.

Et folk taler gjennom sine diktere, heter det. Om de store norske forfattere må det sies at de har ikke vært «likerettede» med hverandre. Men noe har de hatt felles, vi kan se at de fleste av dem har følt det som om spørsmålet rett og urett vedkom dem på brennende vis. Vi ser det ved Henrik Wergeland og siden ved den ene efter den andre til Sigrid Undset og Arnulf Øverland – hos ham kan forkynnelsen komme med innskriftstilens tydelighet:

Noget er større enn dig. Der er bjerge med sne.

Der er dyrere ting enn ditt liv; du skal kjæmpe for det.

Men du skal ikke trampe på den som er sunket i kne.

Du eier ikke din bror.

Du skal ikke eie din nabos hjem og jord.

Du skal dele med nogen, når du har dækket ditt bord.

Hædre din mor – og ditt barn, at det hædrer sig selv,

så ikke ditt barn blir en feig og forsiktig træl
og han ikke må leve altfor længe og vel.

Du skal ikke stille dig op ved den rikes grind.
Han åpner sin kjøkkendør; du skal ikke gå inn.
Du skal ikke sælge sannhet; den er ikke din.

Du skal ikke bære sverd under hvite klær.
Du skal ikke si: jeg er uskyld. Si hvem du er!

I folkediktningen fra gammel og ny tid har folket skildret sig selv. Der finnes det religiøse innslag som mange steds i vårt land er så sterkt. Der er Draumkvædet fra middelalderen med sin gjenklang av saligprisningene i Bergprekenen. I det fattige nordiske fjellandet er de redusert til en: Salige er de barmhjertige – i strofe efter strofe blir det sagt.

Folket ser at det har et vakkert land – «soli ryr på tind» – og kan ha en vakker hverdag og vakre festdager:

Vent er det i Vågelian,
når lauvet og graset gror,
men endå venar på Kvamsfjorden
når Gunnar og Kari ror.

Vent er det i Viningskyrkja,
når brurine ganga inn;
dei turve inkje ljose bera,
det lyser av blomekinn.

Norske bønder prydet sine hus, selv de nokså fattige, med utskjæringer som tok arbeide og tid. Og de diktet en verden av vers til sine sammenkomster. Av dyp grunn er Gustav Vigelands kunst og Bjørnstjerne Bjørnsons diktning gått frem.

I folkets tusen vers kan lengsel og vemod tale; men like tydelig taler gleden, motet og overmotet. Det finnes megen glede i vårt folk; og det ser ut til å være gammelt, slik at det går

dypt og ikke så lett blir borte. I en norsk tekst fra 1200-tallet står det: «Vokt dig for å bedrøve din hellige skaper!» Og derefter kommer følgende råd: «Slå fra dig sorg og uglede!»

Med de norske folke-eventyr er det som med folkevisene: de gir bred plass for gleden – kanskje enda bredere plass enn visene gir. Og folke-eventyrene har adskillig vidne kraft. En gang jeg møtte Albert Engstrom, spurte han meg hva det stilsikreste og mest norske i norsk litteratur. Jeg ventet spent på fortsettelsen, og den kom. «Det är folksagorna,» sa Engstrom.

Mange, kanskje de fleste, av våre folkeeventyr er import, somme er kommet til Norge langveis fra. Men folket diktet dem om; og fantes det i dem en antydning til godt humør, så blev den oppfattet og gjort til mere enn bare en antydning. Eventyrmotivet «den innestengte djevel» kjenner vi i den form det hadde da det ved år 1300 blev nedtegnet i vårt land – i oversettelse fra en utenlandsk tekst. Beretningen er slik: Den vise kong Salomo fikk engang narret selve den onde inn i et lite skrin. Han låste skrinet; men så kom det noen nysgjerrige folk og brøt det op, ut for djevelen og var så fri som før.

Det gamle motivet går med glans igjen i et norsk folkeeventyr: Det var engang en gutt som gikk på landeveien, der fant han en nøtt som var ormstukken. Om litt så møtte han fanden. «Er det sant det folk sier, at du kan gjøre dig så liten du vil?» spurte gutten. Javisst, det var sant!» «Kryp ned i denne nøtten da vel!», sa gutten. Og fanden krøp ned i nøtten. Gutten puttet en pinne i hullet og gikk til smeden. «A, du kunde vel ikke knekke denne nøtten for mig, smed?» sa gutten. Smeden tok den minste sleggen han hadde og slo til; men nøtten holdt. Så tok han en slegge som var større, og slo til; nøtten holdt. Da blev smeden sint og tok storslegga; og denne gang fløi taket av smia. «Jeg mener fanden var i nøtten, jeg!» sa smeden. «Han var så,» sa gutten.

Det finnes et norsk ordsprog som lyder slik: «Jeg er like glad jeg, sa gutten – han gråt.» Motgang og sorg kjennes, når de kommer; men kanskje taler man ikke så meget om det; strenge livsvilkår har skapt tålmodighet:

Hvor åpent havet velter
sin bølge, vill og svær
og bryter over belter
med fall og flu og skjær,
har våre mødre uten gråt,

men titt i uro ventet
en liten svartbredd båt.

Og sent på efteråret
innunder fjellets horn
har våre fedre skåret
det dyrebare korn.
Om noe frøs og sneen falt,
så måtte ingen klage:
det kunde frosset, alt.

(Arnulf Øverland.)

Vårt folks ro kan i mange tilfelle bli til ordknapphet og kan få noe tungt og langsomt ved sig. I folkediktingen skjemtes det med det – der finnes fortellingen om de tre trollene i fjellet. Det ene av dem sa noen ord; så gikk det noen hundre år innen det andre svarte. Og så gikk det igjen noen hundre år, da sa det tredje trollet: «Nei, skal det bli slik prat her, da flytter jeg!»

I sagnene og eventyrene har folket skildret sin ro – men også sin uro. Og av *den* har det kanskje mere. Henrik Wergeland taler ensteds om «en viss nervøs livlighet» som nordmennene skal «ha forut for» de andre nordiske nasjonene. Og nylig har en islending, en god iakttagere – professor Sigurdur Nordal – formet sin opfatning av nordmennene slik: De har ikke av Gud fått bedre gaver enn andre folk; men mere enn andre har de en ubendig trang til å bruke sine gaver.

Nordal kaller det norske folk «et vårfolk». I Sverige taler man om «den norska friskheten» – og synes kanskje at den har sine sider, men iallfall også gode sider; den virker stimulerende. Det innerste i den, sier Nordal, er «vårfolkets» evne til å forundre sig og ikke sløves.

I den norske folkedikting optrer fattiggutten Askeladden – og bruker sine gaver. Han er nemlig våken; «jeg undres, jeg,» sier Askeladden. Per og Pål liker det ikke riktig, disse «undringene» til Askeladden setter slik uro i gutten, synes de. Og så er det jo; han blir urolig; men på sin vis har han ro, også han, den ro som kan følge frimodighet.

Han er gammel i vårt folks historie, og han finnes lyslevende iblandt oss. Bjørnstjerne Bjørnson har skrevet et dikt til ham:

Løft ditt hode, du raske gutt!
Om et håp eller to blev brutt,
blinker et nytt i ditt øie,
straks det får glans av det høie.

Eventyrets Askeladden tar det ikke nøie med midlene når det gjelder å få bukt med troll; det er bare som det skal, synes han; troll kan ha det så godt. Ellers er han ikke hård av sig. – Og hos somme av folkediktingens helter finnes det en godhet som kan gå nokså dypt. Kanskje har den ene og andre av dem, på sin lange vei gjennom vårt folks historie, vært innom hos kristendommen noen ganger, kanskje allerede i den fjerne tiden da kirkebønnen lød slik: «La oss bede, gode søsken, Gud fader den allmektige at han renser denne verden for alle dens villfarelser. Han ta sykdom bort fra syke og hunger fra hungrende; han lade fengsler åpnes og løse dem som bundne er; han skjenke de landflyktige hjemferd, han gi de sjøfarende god havn og de sårede helbredelse.»

Det er i en av vognene på Bergensbanen, på vestsiden av fjellet; det har båret utfor en god stund. Ved et vindu hvor ruten er nede, har en eldre mann og en 7-8 års jentunge delt plassen mellom sig, de står og er på fossene som faller. Mannen får lyst på en prat og begynner: «Det er meget vann her på Vestlandet.» Men barnet sier noe vesentligere. «Det er rent!» sier barnet og peker ivrig.

I Eddadiktet Voluspå står det noen ord om jorden som engang skal synke i havet, men skal stige igjen og være en bedre jord enn før, et hjem for fredsæle gudeslekter. Et eneste landskapsbillede finnes i skildringen av denne gjenfødte, hellige jord; det er billedet av stort fjell der fosser faller og ørn flyger.

Fra en reise gjennom Norge sommeren 1935 skrev Ronald Fangen: «Vannet er rent og klart, og alt, som det strømmer henover, er skinnende rent, grums kan ikke feste sig der hvor denne uavlatelige kraft fra rene kilder oppe i fjellene farer frem. – At dette levende vann strømmer og strømmer gjennom landet uten ophør, mens slekter kommer og forsvinner, det har for mig hellig verdi.»

Slik er det vel blitt for mange nu. I Norge, hvor de har mistet så meget, ser de at landskapet har de fremdeles, og de kjenner det som om det aldri kan bli andres. Og kanskje hører de

tydeligere enn før appellen fra landskapet og fra dets diktere: her skal «ånden nå naturens høide». Hvorfor bare tale om «nyordning»? Det finnes noe dypere som heter fornyelse, og innerst inne er det kanskje *det* vårt folk oplever nu. Nordmennene er ikke *bare* utplyndret av krigen som rammet dem, de har også fått noe i disse lange månedene: en ny kjærlighet til sitt land og kanskje en ny tro på landet.

Noen* har skrevet et dikt som handler om dette. Diktet heter «Tre ganger Norge». Der nevnes først naturens høie Norge, så åndslivets Norge med dets topper. Men diktet heter *Tre ganger Norge*:

Tre ganger Norge hildrer inn
mot broene av stjerneskin
som fører over livet:
Først Norges land med Glitretind
og Folgefonn for syn og sinn
helt op i stjernedrivet. . .

Så Norges land av høireist ånd
med Glitretind og Folgefonn . . .
Og så, for elskerhertet:
Et land bak alle fjellblå bånd
som tind bak tind og fonn bak fonn
kan rummes i en knyttet hånd:
vårt land av hellig smerte!

---

* Gunnar Reiss-Andersen